

TARİH YAPANIN ANILARI

Abdurrahman ALICA – Uzman Cemal AVCI

Çankırı'nın Eldivan İlçesi'nde yaşayan Ecir Uşalardan Mehmet'in askerlik hayatı I. Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'ne gönderilmesiyle başlar. Biz, I. Dünya Savaşı'nın son dönemlerinden Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar geçen 1917-1922 dönemini, bu dönemin şartlarını, Türk askerinin hangi imkanlarla veya imkansızlıklarla düşman karşısına çıktığını bu gazimizin anılarında bulduk. Zamanımızda sayıları giderek azalan diğer gazilerin anıları da hiç değilse kasetlere kaydedilmeli ve arşivlenmelidir. Aksi takdirde canlı tarihlerimizin birer birer yok olmasıyla klâsik tarih kitaplarında bulamayacağımız bilgiler de yok olacaktır.

Anılarını naklettiğimiz Mehmet (Çeviren)'in anılarının dışındaki hayatı hakkında bilgilerimiz şöyledir:

1313 (1897) yılında doğmuştur. Babasının adı Mehmet, annesinin adı Fatma'dır. Name ve Hatice adlı hanımlarla iki kez evlenmiş, bu iki evlilikten beş çocuk sahibi olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın Mehmet Çavuş'u 82 yaşındayken 23.10.1979 yılında ebediyete intikal etmiştir.

I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi

Vatanî görevine davullu zurnalı törenle uğurlanan Mehmet, Doğu'da Halil Paşa'nın V. Kafkas Fırkası'na katılmak için önce Ankara'ya gelir. Orada toplanan diğer askerlerle birlikte yürüyerek Kayseri'ye ulaşır. Buradan sonra görev yerine varıncaya kadar başından geçenleri şöyle anlatır:

Kayseri'den cepheye ulaştırılmak için hazırlanan erzakları sırtımıza yükledik. Sırtımızdaki bu erzaklara dokunmamız bile yasaktı. Çok açlık çekmemize rağmen bu erzaklara ilişmedik. Zaten böyle bir şey yapmanın çok büyük cezası vardı. Çok eziyetli bir şekilde gidilen bu yolda çok kaçanlar oldu. Bunlardan yakaladıklarını bir güzel dövüyorlardı. Fakat yine de kaçma olayları engellenemiyordu. En sonunda bizi onar, onikişer gruplar halinde birbirimize bağladılar da bu şekilde kaçmaların önü alındı. Böyle bağlı olarak yürümek de çok zor bir iş, insanın ihtiyaç giderebilmesi bile mümkün olmuyor. Büyük zorluklarla Suşehri'ne kadar geldik. Burası cepheye yakın olduğu için sırtımızdaki erzakları ambarlara teslim aldılar da rahatladık. Buradan sonra erzak taşıma işi eşeklerle yapıldı.

Buradan cepheye varmak için hareket ettik, cepheye sevkiyata giderken camilerde konaklıyorduk. Buralarda neredeyse koyun koyuna ya-tıyorduk. Gece bir ihtiyacın oldu da kalkman gerektiğinde, ya da birine kazara dokunduğun zaman hırsız sanıyorlar, karanlıkta da kimse birbirini tanımadığı için iyi bir dayak yiyorsun.

Asker içinde dayanışma amacıyla gruplaşmalar vardı. Ankaralılar, Kayserililer, Kastamonulular gibi. Herkes hemşehrisini kolluyordu. Biz Ankaralılar'la birlikteydik ama az olduğumuz için diğerlerinin arasında garip kaldık.

Cepheye vardığımızda bizi Halil Paşa'nın V. Kafkas Fırkası'na teslim ettiler. Bize bir makineli tüfek verdiler. Cambul denen bir dağda bu makineli tüfekle görev yapmaya başladık. Dağın yamaçlarında Ruslar'ın yapacakları saldırılara karşı savunmaya hazır bir şekilde bekliyorduk.

Burası ana birlikten uzak bir yerd. Yiyecek erzak günde bir kere geliyordu ama o da bizi doyurmaya yetmiyordu. Etraftaki meşe ağaçlarından temin ettiğimiz çekirdek ve çam ağaçlarından topladığımız çam purçu gibi yiyeceklerle açlığımızı gidermeye çalışıyorduk. Bunlar yenecek şeyler değil ama hayatta kalabilmek için başka yol da yoktu.

Buradaki soğuk da bir başka sıkıntı. Nöbetçilerin bir çoğu donarak öldüler. Soğuktan donanların kaskatı buz olduklarını ben burada gördüm.

Biz oradayken Ruslar cepheden çekildiler. Onların yerine bu sefer de Ermeni çeteleri geldi. Ermeniler, oralarda kalan Müslüman köylüleri Camilere topluyor, başka yerlere topluyor ateşe veriyordu. Biz de bunların peşine düştük.

Gittiğimiz yerlerde eğer Ermeni başıbozuk çeteleri bizden önce gelmişlerse bir sürü cesetle karşılaşılırdık. Bu vahşeti anlatmak mümkün değil. İnsan ancak gördüğü zaman anlayabiliyor. Bir yanda yanmış cesetler, bir yanda kurşuna dizilmiş, karınları yarılmış insanlar. Dedim ya görmeden anlamak çok zor. Anlatmak daha zor. Hâlâ o gördüğüm vahşetin etkisinden kurtulabilmiş değilim. Bu köylerde canlı bir şey bırakmadıkları gibi taş üstünde taş da bırakmıyorlardı. Kadın, kız, çocuk, ihtiyar demeden vahşice öldürüyorlardı. Evleri, ahırları yakıyor, hatta hayvanları bile telef ediyorlardı. Biz köyden köye koşarak Ermeniler'in oraları ateşleyip katliam yapmasından kurtarmaya çalışılırdık. Kurtarmak için gittiğimiz köylerden çoğunda biz yetişinceye kadar böyle vahşice yakılmış insanlar, katledilmiş hayvanlar bulduk. Ermeniler'den kurtulmak için dağa kaçan Müslümanları daa buralarda soğuk yakılıyordu. Burada ateşte yanmakla soğukta yanmak arasında hiçbir fark olmadığını gördüm.

Ermeni çetelerinin peşinden kovalaya kovalaya Uluşiran'a doğru yola çıktık. Bu arada bizlere ihtiyat tayını diye üçer kilo peksimet verdiler. Biz bu peksimetleri de hemen bitirdik. Uluşiran'a varmaya ikiyüz adım kala soğuktan bayılmışım. Sandıklı'lı Hasan Onbaşı beni bir hayvanın sırtında iki tüfek arasına yükleyerek köye kadar getirmiş. Bir ateş yakıp onun yanına koymuşlar. Ayıldığımda deli gibi olduğumu hatırlıyorum. Nice sonra kendime geldim. Benim gibi hasta olanlar köyde kaldılar. Diğer askerler Kelkit'e doğru Ermeni çetelerinin peşinden gittiler.

Orada kalan hastaların en büyük derdi ekmek bulmaktı. Sağda solda yiyecek arılırdık. Kaç gün geçti hatırlayamıyorum, Kelkit'e giden or-

dudan bize hayvan gönderildi. Köyde kalan diğer hastalarla birlikte hayvanlara binerek Kelkit'teki kıtamıza yetiştik.

Buradan Köseköy'e vardık. Burası büyük bir yerd. Ruslar karargah olarak burasını kullanıyorlarmış. Ruslar'ın erzak depoları buradaymış. Buradan ayrılırken bütün erzakları ateşlemişler. Biz ateşlenmiş erzaklar arasından bulabildiğimiz yiyecekleri ayırıp yedik. Ruslar'ın yanlarına almadıkları ama bize de bırakmamak için yakıp kül ettikleri erzakların arasından yiyecek aramak, bulduğumuz yarı kömürleşmiş erzakı yemek bize üzüntü veriyordu ama yaşamak için bunu yapmaya mecburduk.

Köseköy'den Bayburt'a doğru hareket ettik. Burada da büyük bir şeker mağazasını ateşlemişler. Yanan şekerler her tarafa akmış. Katran haline gelen bu şekerler de bizim askerler için bir ziyafet oldu. Bayburt'ta fazla kalamadık. Ruslar'ın boşalttığı bir köye geldik. Köyü aramaya başladık. Burada terkedilmiş evlerde şeker, un, buğday gibi pek çok erzak bulduk. Burada artık açlık diye bir şey kalmadı. Kocaman kocaman tainlar verilmeye başlandı. Askerin karnı ilk defa tam olarak doydu.

Bir gün beni taburun sucusunun başına verdiler, su bulmaya gönderdiler. Bir sazlık yere gittik. Su bulmak ne mümkün. Her taraf donmuş. Sazlığın neresine gidersek gidelim buz. Uzun zaman aramamıza rağmen suyu bulamadan kaplarımız bomboş geri döndük. Neyse ki biz dönene kadar diğer arkadaşlar suyu bulmuşlar. Karavanaları hazırlamışlar. Biz de yedik ama benim ayaklarım başladı zonklamaya. Ağrı dayanılmaz bir hal aldı. Çoraplarımı çıkarınca parmaklarımın etleri çoraplarıma yapışmış bir halde elime geldi. Suyu ararken ayaklarım da donmuş.

Kıtaatın doktoru, "sen artık askerlik yapamazsın" dedi. Ben "aman doktor bey beni geri gönderme, ayaklarımın tabanlarına basarak da olsa kıtaata uyarım" desem de bu ayaklarla yürüyemez, verilen görevleri yapamazsın diye beni geriye sevk yazdılar.

Ben kıtaattan ayrılırken daha önce verilen üç günlük tayımı geri istediler. Bütün kıtaat bu tayınları aldıkları gün bitirmişlerdi. Benim ta-

yınının da diğerlerinininki gibi bittiğini söyleyince kızdılar. Kıtaattan ayrıldım. Ağlaya ağlaya Bayburt'a doğru yola çıktım. Bir yandan ayaklarımın acısı, bir yandan askerden çürüğe çıkarılmanın verdiği ezikle ayak tabanlarıma basa basa yürümeye çalışıyordum.

Bu şekilde Bayburt'taki birliğe geri döndüm. Burada evvelden hamam olarak kullanılan ama harabeye dönmüş çatısı kalmamış bir yerde kalıyorduk. O soğukta burada kalmak gerçekten çok zordu. Bir yandan da açlık ve sefalet kol geziyordu. Ruslar'ın bıraktıkları artıklardan yiyecek bulmak için çöplükleri bile karıştırıyorduk. O kadar ki bulduğumuz eti yenmiş sadece kafaları kalmış balıklar ile artıkların arasından çıkan ufak peksimet parçaları bile bizim için yemek oluyordu. Bunları paylaşabilmek için asker arasında kavgalar çıkıyordu.

Bir gün arkadaşların elinde turşu gördüm. Ellerine bir sürü turşu almışlar iştahla yiyorlardı. Aç insanlar için turşunun tek bir anlamı vardı: Ziyafet. Hemen nereden aldıklarını sordum. Bana da yerini gösterdiler. Bir binanın bodrumunda büyük fiçiler içinde turşu bulmuşlar. Hava kararmış olmasına rağmen ben de bu binaya turşu almaya gittim. Karanlıktan merdivenleri tam olarak göremiyordum. Buzlu merdivenlerden birden ayağım kaydı ve yukardan bodruma düştüm. Çenem ve kollarım yaralandı. Orada yaralı yatarken bir asker daha benim gibi düştü. O daha fazla yaralandı. "Cankurtaran yok mu?" diye bağıyordu. Yanıma gelmesini söyledim. İkiimiz birden orada bulduğumuz otların içinde sabaha kadar bekledik. Sabahleyin bizi buldular oradan dışarı çıkardılar. Daha sonra yine oraya gittim. Bu sefer gündüzdü. Sırt çantamın içine turşuları doldurdum.

Askerlik yapamayacağım için ben memleketime doğru yürümeye devam ettim. O yara bere içinde tabanlarıma basa basa önce Merzifon'a sonra da köye geldim.

Bu anılar bize tarih kitaplarında anlatılmayan, ya da basit bir ayrıntıymış gibi gösterilen açlığın, soğğun ve her türlü imkansızlığın Kafkas Cephesi'nde düşmandan daha tehlikeli olduğunu, zayıfların açlık ve soğuk

nedeniyle verildiğini göstermektedir. Ruslar'ın yerlerine Ermeni çetelerini bırakarak çekilmesiyle karşısında savaşıcak ciddi bir düşman bulamayan Türk askeri soğuktan donarak ya da yaralanarak büyük kayıplar vermiştir.

Anıların bu bölümünde Ermeni çetelerinin yaptıkları mezalim de canlı bir şahidin ağzından bütün çıplaklığıyla ortaya konmaktadır. Bütün eli silah tutan erkekleri askere alınan Müslüman Türk köylerinde hayatlarını sürdürmeye çalışan insanları, kadın, erkek, çocuk, yaşlı demeden katleden yaşadıkları yerlerde taş üstünde taş bırakmayan Ermeni çetelerinin vahşetleri burada bir daha gözler önüne serilmiştir.

Kurtuluş Savaşı: Kuvayı Milliye Dönemi

Eldivan'lı Ecir Uşa'lardan Mehmet köyüne döndükten sonra iyileşir. Bu arada Kurtuluş Savaşı başlamıştır. O da vatana olan can borcunu ödemek için cepheye koşar. Artık adı Mehmet Çavuş'tur. Çavuş rütbesiyle ilk savaş anıları Kuva-ı Milliye üzerinedir. Mehmet Çavuş Kurtuluş Savaşı anılarını şöyle anlatır:

Beni Adapazarı'na gönderdiler. Adapazarı'nda yeni bölüğüme gittim teslim oldum. Makineli tüfek bölüğüne düştüm. Burada beni çavuş yapmak istediler. Ben istemedim. Çavuşluk yapamam dedim. Ama benim vaziyetimden acemi olmadığımı anladılar. Yedi Çavuşları varmış, sen karavanaya gitmeyeceksin, çavuş nöbeti tutaacaksın dediler. Ben erim, çavuşluktan anlamam diye direttim. Komutan sen çavuşluk yapacaksın dedi ve beni çavuşluğu kabul edene kadar üç gün hapis yatırdı. Sonunda çavuşluğu kabul ettim, hem makineli tüfeğin başına geçtim, hem de çavuş nöbeti tutmaya başladım.

Adapazarı'ndan Sapanca'ya geçtik. Burada bir müddet durduk. Bizim Yavuz gemisinden üzerimize top ateşi başladı. Padişah askeri, İngiliz, Yunan bir olmuş Yavuz gemisini de aralarına almışlar bizi bombardımana

tutuyorlardı. Bu saldırı karşısında oradaki bütün tesisleri, dokuma fabrikası da dahil olmak üzere boşaltarak geri çekilmek zorunda kaldık. Bize en çok dokunan, Müslüman Türklerin de vatanı işgal eden İngiliz ve Yunanla birlik olmaları ve bize ateş etmeleriydi. Oradan Adapazarı dağlarına çekildik. Ama denizdeki gemiler, büyük aynalarını tuttıkları vakit dağlar taşlar aydınlanıyor, bize hareket alanı bırakmıyordu. Bu nedenle oralarda tutunamadık. Pazarlık dağlarına çekildik. Kazancı Bayırı ve Alemdağı'nda Yunanla bir harbe daha girdik. Yanına padişah askerini ve İngiliz'i alan Yunan'la burada baş edemedik. Geri çekilmek zorunda kaldık. Bu bana çok zor geldi. Aklımızdan çıkmaz ama ne yapalım. Gücümüz yetmedi. Az geldik. Eğer bütün Türkler hepimiz bir araya gelebilseydik, Yunan İzmir'den bu tarafa bir adım bile geçemezdi. Çerkez'i bir yana çekti. Çapanlar bir yana çekti. başıbozuklar bir yana çekti. Padişahın askeri bir yana çekti. Bunların hepsiyle de harp ettik. Kemal Paşa bir yandan Yunan'la, bir yandan içimizdeki karışıklıklarla mücadele etti. Eğer o olmasaydı bu savaşı kazanamazdık.

Bu arada bir de Çerkez Ethem meselesi çıkmıştı. Bu Çerkez Ethem'in kuvvetleri, genellikle Çerkezler'den meydana geliyordu. Bunlara önceleri siz çete olun demişler. Bunlar da çete kurup Yunan karakollarını basmışlar. Ama bu çete etraftaki köylere, şehirlere baskın yapıp halka eziyet etmeye başlamıştı. Emir dinlemez olmuştu. Bunun üzerine Kemal Paşa, Çerkez Ethem'e "Ethem Bey gel sen bu çete işini bırak, nereye istersen kumandan ol. Nizami asker ol dedi". Ethem Bey bunu kabul etmedi.

Ethem Bey, nizami olmayı kabul etmeyince bizim 11. Fırkaya emir verdiler, bu Ethem Bey'in peşine bizi göndediler. Orası burası derken Kütahya dağlarında yetiştik. Biz yetişince Ethem Bey askerine "Ben Yunan'a geçeceğim, siz teslim olun" demiş. Askeri bize teslim oldu. Kendisi Gediz'de Yunan'a geçti. O Yunan'a geçince bizi de geri çektiler. Konya Akşehir'e geldik.

Burada nöbet tutmaya başladık. Yamacımızdan bir ordu geleceği, çok hain ve acımasız olan bu ordunun askerlerinin gözü dönmüş caniler olduğu

söyleniyordu. Bu gelenler askerin derisini yüzüyorlar, türlü türlü işkencelerle öldürüyorlar diye bize korku veriyorlardı. Ne yalan söyleyeyim korkuyla beklemeye başladık. Konya Akşehir'in kıblesinde avcı hattı tutuk.

Beklemeye devam ederken yamacımızdan sesler gelmeye başladı. Avcı hattı teyakkuz durumuna geçti. Gelenler dört yüz metre yaklaşınca bizim tüfeklere ateş emri verildi. Ateşle birlikte hepsi çil yavrusu gibi dağıldılar. Meğerse gelenler başıbozuk eşkıya çetesiymiş. Oralarda kol gezen isyancılarımış.

Sabahı orada yaptık. Akşehir'de yakalanan isyancı başıbozuklar mahkeme edilip idam edildiler. Bu isyancıları anlamak mümkün değil. Yunan'la bir olup Müslüman Türk askerine karşı koyuyorlardı. Ne büyük gaflet ve aldanmışlık.

Akşehir'deki durumu düzelttikten sonra Ilgın'a gittik. Ilgın'ı yüksekte gören bir yere geldiğimizde, akşam çatışmaya girdiğimiz başıbozukları gördük. Hepsi Ilgın'ın içine dolmuşlardı. Bizimle beraber dört sahra topu da gelmişti. Bunlara ateş emri verildi. Top ateşine tutulan başıbozuklar, batı tarafındaki dağa doğru kaçmaya başladılar. Süvariler önlerini çevirdi, geri döndürdü. Biz de Ilgın'a indik. Bu isyancılar Ilgın'da hükümeti dağıtmışlar, hapishaneyi boşaltmışlar, şube reisini kazığa oturtup işkenceyle öldürmüşler, Kemal Paşa'yı destekleyenleri katletmişlerdi. Bunlardan sağ kalanlar teslim alınıp hapsedildiler. Ben de hapishanede bunların başında nöbetçi oldum.

Asilere: "Biz de Türküz, biz de Müslüman'ız elhamdülillah. Niye bunu böyle yapıyorsunuz, biz de Anadolu'luyuz, siz padişah askeri diyorsunuz ama, bizim çarpıştığımız Yunan askeri. Niye böyle yapıyorsunuz" dedim. Bu insanlar topraklarımızı işgal eden, insanlarımızı zulüm eden, kadınlarımıza tecvüz eden Yunan askerini halife-padişah askeri olarak kabul ediyorlar, bütün bunlara karşı koyan, vatanımızı kurtarmaya çalışan Mustafa Kemal'in askerlerini ise dinsizlikle ve isyanla suç-

layarak Yunan'la bir oluyorlardı. Halife-padişah da bu isyancıları İngiliz altınları ve silahlarıyla destekliyordu.

Mahkeme sonucu bu isyancıların da bir çoğu idamla cezalandırıldılar.

Buradan çıktaktan sonra doğruca İnönü'ne hareket ettik.

İnönü Savaşları

Bin türlü yokluklar arasında mücadele veriyorduk. Aç, susuz kalıyorduk ama Yunan'ın Müslümanlar'a yaptığı zulümleri duyunca bu zorlukları gözümüz görmüyordu. İyice bunalan Sekizinci Fırka'ya yardım etmek üzere görevlendirildik. Fırkaya varır varmaz biz de silahlı mücadeleye başladık. Ben makineli tüfek kullanıyordum. İkinci güneşinin bizim önümüzden, düşmanın arkasından gelmesi ve gözlerimizi alması nedeniyle rahat hareket edemedik. Çok zayıat verdik. Bu zayıat ve yorgunluk nedeniyle cephede dayanamadık, geri çekilmek zorunda kaldık. Bu çekilme sırasında da çok zayıat verdik. Burada şehit olan arkadaşlarımıza Allah'tan gani gani rahmet diliyorum.

Yokluk devam ediyordu. Bütün tabur adına 60 tayın ancak veriliyordu. Bu yiyecekten bize ancak kırıntıları kalıyordu. Cepheden ayrılıp yiyecek bir şeyler bulmak da imkansızdı. Asker, Yunan'ın yanında açlıkla da mücadele etmek zorundaydı. Yeniden toparlanıp Yunan üzerine saldırdık. Bu sefer Yunan geri çekilmek zorunda kaldı. Bulduğumuz yeri tellerle çevirdik. Kuvvetli istihkamlar yaptık. Yunan tekrar saldırdı ama başarılı olamadı.

Aradan epeyce bir zaman geçti. Yunan tekrar saldırdı, bu sefer bizi bulduğumuz istihkamlardan sökmeyi başardı. Yunan topçu ateşi başladığında çadırların yanındaydım. Topçu ateşiyle ortalık toz dumana büründü. Kullandığım makineli tüfeğin bulunduğuş istihkamı bulamadım. II.

Taburun istihkamına kendimi atmışım. Buradan bir top mermisiyle dışarı fırladığımı hatırlıyorum, kolum, bacağım koptu sandım. Bir müddet sürdüm baktım yaram yok. Oradan yaralanmadan çıktığıma hala inanmıyorum. Tekrar II. Taburun istihkamına döndüm oradan da bizim taburun istihkamına makineli tüfeğimin yanına geldim.

Bu sırada cephe sükut etmişti. Ben yanımdaki Ali Çavuş'a seslendim. "Bölükle irtibat var mı?" Cevap "Yok". "II. Taburla irtibat var mı?" Cevap "Yok". "I. Taburla irtibat var mı?" Cevap "Yok". Eyvah dedim biz esir olmuşuz.

Orada hiçbir yerle irtibat sağlayamadan cephanemiz bitene kadar geceli gündüzlü ateş ettik. Yanımızda makineli tüfek mermilerinin binlerce boş kovana dağ gibi yığıldı. Bu arada Yunan bizim çevremizi sardı. Üç kişi bu çemberin içinde kalmıştık. Yunan'ın bizi katledeceği meydandaydı. Daha 18-19 sandık makineli tüfek şeridimiz kalmıştı. Makineliyi istihkamdan çıkardım. Taşköprülü Şavğı şeridi verdi, ben de 19 şeridin hepsini bitirinceye kadar bize 150-200 metre kadar yaklaşan düşmanın üzerine boşalttım. Bu ateşle Yunan askerini ekin biçer gibi biçtik. Eskişehir tarafından da bizim askerler bastırıyordu. Onlar bize doğru kaçıyor biz de gelenleri makineli ile biçiyorduk. Sonunda bizim tüfeğin cephanesi tükendi,

Cephanemiz kalmayınca, yanımdakilere makineli ile taradığımız taraftan kaçmamız gerektiğini söyledim. O tarafta Yunan'ı bitirmiştik. Diğer taraflara gidersek düşmanın kucağına düşecektik.

Ali Çavuş tüfeği aldı yürüdü. Taşköprülü Şavğı'da geri kalanları aldı yürüdü. Bana ise tüfeğin sehпасı kalmıştı. Onu alayım derken istihkamın içine düşürdüm. Tekrar da alamadım. Ben de yürüdüm. Kaçarken arkadaşlardan daha ileriye düşmüşüm. Beni yanlarına çağırıyorlar daha sonra aşağıdan dolaşarak geride bekleyen Türk alayına ulaştık.

Alay kumandanı biz yaklaşırken dürbünle seyrediyormuş. Doğruca onun yanına gittik, bizim künyemizi aldılar, artık burada görev yapmaya başladık.

Sakarya Savaşı

Alayımız Sakarya'ya doğru çekildi. Sakarya Harbi'nde çok zahmetli, çok çileli, çok eziyetli günler geçirdik. Arkamız ırmak, önümüz düşman gidecek yer yok. Polatlı Beştepelelerde beş gün geceli gündüzlü harp ettik. Harp sırasında açlık aklımıza bile gelmiyordu ama susuzluktan dillerimiz şişmişti. Orada bizim fırka başka bir müfrezeye cepheyi teslim etti. Biz de umum cephe ihtiyatı olduk.

Yunan Haymana'ya doğru yürüdü. Biz de ihtiyat olarak Haymana'ya cepheye vardık. Burada Mangal Tepesi denen tepeye akşam, gece, gündüz demeden, patika yollardan, çahıların arasından dolana dolana çıktık. Burada süngü harbine girdik. Ben zannettim ki biz bozulduk. Geri çekileceğiz. Meğer Yunan bizden önce pes etmiş, biz geri çekilmeyi düşünürken o kaçımaya başladı. Bunun üzerine arkalarımıza düştük. Yunan kaçtı biz kovaladık, Yunan kaçtı biz kovaladık. Yunan'ı böyle kovalamanın zevkine ilk defa burada vardım. Çay İstasyonu'na kadar gittik, buraya Ali İhsan Paşa geldi. Bizi teftiş etti, kahramanlığımızı övdü ve burada istirahat etmemizi emretti. Biz orada dinlenirken yeni bir emre kadar hiç harp yok dediler.

Büyük Taarruz

Epeyce bir zaman geçti. Bu gün hücum var dediler. Bizi Yunan'ın tel örgülerinin dibine kadar soktular. Arkamızdaki tepelerdeki topçular ateş emri verilir verilmez bir ateşe başladılar ki, gavur silah bile atamadan sükut etti.

Düşmanla bizim aramızda topçu ateşinin meydana getirdiği toz duman ve ateş yüzünden biz de ateş edemiyorduk. Topçu ateşi biter bitmez Yunan'ın peşine düştük. Ali İhsan Paşa'nın süvarileri hücum emri verilir verilmez Yunan'ın arkasına dolanıp Dumlupınar hattını tutmuşlar. Yunan kuvvetleri Dumlupınar'dan gitmek istedi. Fakat Ali İhsan Paşa'nın kuvvetleri buna fırsat vermedi, biz de Çalköy'deki dağa çıkmıştık. Dum-

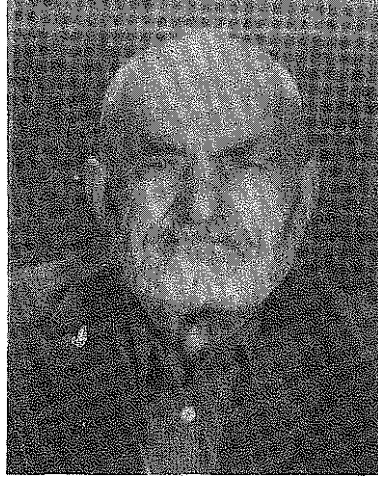
lupınar'dan geçemeyen Yunan bizim tarafa gelince öğleden yatsıya kadar yan ateşine tuttuk. Sürekli ateş ettik, yatsı vakti yaklaşırken cephele sükut etsin emri geldi. Gideceği yeri kalmayan ve büyük kayıp veren Yunan'ı Çalköyü'nde, Tavşancık Dağları'nda esir aldık. Yunan'dan bir sürü ganimet kalmıştı, ama o sıcakta ufacık bir ağırlık bile bir ton yük gibi geliyordu. Hiç bir şey alamadık, aldıklarımızı da taşıyamadık, yolda bırakmak zorunda kaldık.

Bir gün istirahat ettikten sonra sıfahlarımızı yükledik geceleyin Manisa'ya doğru yola koyulduk. Bütün yollar insan cesedi ile doluydu. Geceleyin bu ölülerin üzerine basa basa yürüyorduk, bunların Türk şehitleri mi, Yunan ölüleri mi olduğunu anlamak mümkün değildi. Gün ışımadan Manisa'ya vardık. Buraya girince sağa ayrılan bir yol vardı, bizi o yola çektiler. Soma ve Ayvalık'a doğru gitmeye başladık. Oralarda bulunan ve Müslüman halka eziyet etmeğe devam eden yerli Rumlar'ın hareketlerine mani olmakla görevlendirilmişiz. Biz bu görevi yapmaya giderken İzmir'e giren Sekizinci Fırka ile yer değiştirdik ve bu görevi onlara devrettik. Oradan Geyikli'ye geldik. O kışı Geyikli'de geçirdik. Yaz gelince de tezkere aldık köyüme döndüm.

Değerlendirme

Mehmet Çavuş'un anıları bize o dönemin şartlarını olduğu gibi yansıtmaktadır. Sonradan tarihi çarpıtmaya çalışanlara en iyi cevap bu gibi gazilerimizin anıları olacaktır. Kurtuluş Savaşı'nda hiçbir ihtiyaçları karşılanmadan günlerce aç, susuz kahramanca mücadele eden bu Türk evlatlarının karşısına, tam teşekküllü ve her türlü ihtiyacı karşılanmış bir Yunan ordusu çıkmış; bu yetmemiş Padişah askeri bir yandan, Osmanlı donanması bir yandan, İngiliz donanması bir yandan, ayaklanma çıkaran asiler diğer yandan bu kahramanlara karşı koymuş ancak Büyük Atatürk'ün üstün zekası ve büyük komutanlık meziyetleri ile bu savaştan başarı ile çıkılabilmektedir.

Büyük Atatürk'ümüzün ve Mehmet Çavuş gibi kahraman gazi ve şehitlerimin aziz hatıraları karşısında hürmetle eğiliyoruz, onlar hep bizlerle yaşayacaklardır.

Mehmet Çavuş

Mehmet Çavuş

NÜPUS KAYIT ÖRNEĞİ		İLÇESİ	Mahalle/Kezvi	Cilt No.	Sayfa No.	Kırtık Sıra No.
1	Yakınlaşık Duruşu	Baba Adı	Doğum Yeri ve Tarihi	Tescil Nedeni ve Tarihi	Olaylar ve Tarihler	
2	Adı Soyadı	Ana Adı	Medeni Hali Dini			
3	Mechmet	Mechmet	Dümelik		Ölüm : 23-10-1979	
4	Çeviren	Fotmo	-1313		Evlenme :	
5	E Kendi				Başanma :	
6					Ölüm :	
7					Evlenme :	
8					Başanma :	

Yerleşiminin Adı, Soyadı, Ünvanı, Tarih

Talip KOŞAK 05.1994
Nüfus Müdürlüğü
İmza

Paraf

ACIKLAMALAR : (Bu bölüm yeterli olmadığı takdirde, formun arka yüzü kullanılabilir.)
1. ( ) Kişinin kaydı kitliğine uygundur.
2. İşbu nüfus kayıt örneği **Çankırı A.Ş. B.Ş.**..... ibraz edilmek üzere düzenlenmiş olup, başka amaçla kullanılmaz.

